

Євгеній Узгрюмов, Галина Білик

ЙОГО ОБРАЗ ОВІЯНИЙ ЗВУКАМИ Й ОРЕОЛОМ ЛЮБОВІ

Про митця, фольклориста, заслуженого артиста України Павла Бакланова

Є творчі особистості, життя і діяльність яких позначені винятковим духовним горінням. Вони, воліючи того чи ні, всякчас оприявнюють фактор свого хисту – вдивляючись і вслухаючись у довкілля, поринаючи в розмисли й самозаглиблюючись, по-дитинному мріючи, фантазуючи, а нерідко – і внутрішньо виснажуючись у пошуках форми й гармонії. Такі люди найчастіше добрі, довірливі, чулі, з відкритою, ранимою душею; вони вміють любити і змушують відповідати їм взаємністю, бо як же інакше, коли поміж вас раптом виджерелюється безбережне море – незбагненно чарівне, миле й могутнє, назва якому – краса!.. А ще: навіть випадково почуте їхнє ім'я, що й казати про жаданий спомин, – просто-таки невіддільне від авторського «художнього доважку»: поважні постаті митців пластично зринають на фоні створених ними картин, словесних мережень, ритмів, наспівів, у вирі емоцій, у напрузі думок,

Павло Бакланов
(14.07.1948–03.04.2010) –
український фольклорист,
хормейстер, композитор, педагог

і обов'язково – на гребені успіху, в променях слави!

Зітканим із живих і прекрасних мелодій завжди залишатиметься в нашій пам'яті і видатний полтавський фольклорист, член Національної спілки композиторів України, заслужений артист України Павло Олексійович Бакланов. Його творча й життєва стежа – приклад того, як потрібно любити свою Батьківщину, свою працю й усе, що оточує людину в цьому світі. А прослалася доля обдарованого краянину російськими й українськими теренами, на яких він повсякчас музично резонував вічне й нетлінне в естетичній скарбівні народів, акцентував увагу на фольклорному джерелі духовності наших пращурів і сучасників.

Про композитора Павла Бакланова не раз писали в періодиці, мистецтвознавчих і краєзнавчих виданнях, зосібна такі автори, як Н. Буцька, Л. Віценя [1], Г. Кудряшов [3], Т. Парулава [4], Г. Полянська, Л. Сологуб [5] та ін. Приємно й трепетно читати ці публікації,

оскільки кожен рядок у них наповнений повагою і любов'ю до Маестро й зауважує якийсь цікавий штрих із його життєпису, творчої діяльності. Приміром, ректор Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка професор М. І. Степаненко наголошує: «Він був дуже скромною людиною. Працював за копійки. Найбільшою нагородою для нього були слухач, глядач і колективи, за-

ню, яку відчуває лише фахівець, професіонал, яким він, безсумнівно, був...» Тамара Парулава, композитор, член Національної спілки композиторів України, голова Полтавського обласного осередку, основними ознаками творчості Павла Бакланова бачить міцне вкорінення в українську національну музичну культуру й народні традиції, захоханість у наш край і мистецтво, а з них виводить масштабність праці й на-

тхнення «колеги по цеху», його могутні творчі сподвиження [4, с. 141–142].

Народився Павло Олексійович 14 липня 1948 року в місті Дрогобичі на Львівщині. На той час його мати, уродженка Донеччини, працювала там солісткою зведеного народного ансамблю «Верховина». Жінка походила з родини репресованого радянською владою православного священика, з дитинства була чутлива до пісні, цінувала душевну красу. Згодом саме вона опікуватиметься музичним талантом свого сина. Кілька років маленький Павлусь мешкав із батьками в Західній Україні, але невдовзі тата, геодезиста за фахом, переводять у донську станицю Біла Калитва, й родина переїжджає туди. Шкільну освіту

Павло Бакланов з артистами пісенно-танцювального ансамблю «Полтава» на гастрольях в м. Омську (1992)

майбутній фольклорист, хормейстер здобуває в місті Красноармійську Донецької області, там він успішно закінчує і музичну школу за класом баяна. Згодом, відчуваючи душевну тягу до музики, вступає до Таганрозького музичного училища (знову за класом баяна), яке закінчує 1968 року. Був призваний до лав Радянської армії і в період військової служби грав в Ансамблі пісні й танцю Південно-кавказького військового округу в місті Ростові-на-Дону.

Упродовж 1970–1972 років викладав у Каменській музичній школі та був керівником естрадного оркестру й народного хору. Мудрі люди, помітивши неабиякі здібності молодого митця й педагога до музики, повсякчас наполегливо радили йому продовжувати професійне навчання. Та й сам Павло виношував сокровенну й амбітну мрію – стати диригентом симфонічного оркестру. Тому 1972 року він починає навчання в Саратовській державній консерваторії імені Л. В. Собінова (відділення керівників народного хору, клас професора Л. Л. Христіансена); про це своє рішення, котре значною мірою визначило його дальшу життєву долю, не раз пізніше з утіхою згадуватиме: «...мені порекомендували поїхати в Саратов, де в консерваторії є відділення: керівник народного

для яких він жив». А випускниця цього вишу, колишня вихованка митця Ольга Загребельна розповідає, що студентська молодь удячно нарекла свого турботливого наставника «батьком», і додає: «Він був сильний духом. Для мене було честю знати таку видатну людину...» Ще одна випускниця університету й учасниця творчого колективу, очолюваного Павлом Баклановим, Альона Орловська відзначає сердечну теплоту й атмосферу довіри, котра об'єднувала залюблених у народну пісню студентів навколо педагога; ту силу виконавського й суто життєвого знання, яка йшла від нього і була так потрібна юним творчим душам. «Його образ назавжди залишиться у пам'яті кожного з нас», – підкреслює дівчина (Gazeta.ua, 08.04.2010).

Г. О. Кудряшов, нині доцент педуніверситету, багаторічний учасник співочого колективу, згадує про своє хвилююче прослуховування в майбутній фольклорний ансамбль «Жива вода»: «...я обрав твір із репертуару Раїси Кириченко «Сонечко любові» О. Чухрая на вірші В. Назаренка. Почав співати, і – ніколи цього не забуду – Павло Олексійович раптом сів за фортепіано і чудово, професійно почав мені акомпанувати. Він миттєво спіймав мою тональність, почав не просто підігравати, а вивершив музичну гармо-

хору. Там викладає чудовий фахівець, вчений-фольклорист професор Хрістіансен... Про нього можна розповідати безкінечно» [1, с. 3]. Із цього вишу виніс багато знань, здобувши фундаментальну освіту керівника народного хору і фольклориста, опанувавши сучасні методи розшифровки народних піснених творів, здійснивши численні «фольклорні експедиції, які значно поглибили його науково-практичні знання...» [4, с. 165]. Після закінчення навчання «викладав у консерваторії, а потім <...> запросили в Омський народний хор» [1, с. 3]. Дружина Лариса Миколаївна Бакланова, теж один із провідних хормейстерів Полтавщини, називає вісім саратовських років (уключаючи трирічну аспірантуру) в житті Павла Олексійовича «надзвичайно цікавими», такими, що дали бездоганний фаховий вишкіл (зауважмо: вмів грати на баяні (віртуозно), фортепіано, контрабасі, гітарі, саксофоні, кларнеті, різного роду дудках і сопілках, добре співав), а вже в омський період життя і творчості, вповні занурившись «у свою стихію», він максимально прагнув реалізовувати свої знання, вміння, творчий потенціал – писав, репетирував, гастролював.

Отже, впродовж 1980–1989 років Павло Бакланов працює на посаді головного хормейстера Омського державного російського народного хору, у 1989–1990 роках – головним хормейстером Заслуженого народного шахтарського ансамблю пісні і танцю «Донбас» (м. Донецьк). Якийсь час був заступником директора Омського обласного науково-методичного центру народної творчості.

1991 року Павло Олексійович «звертає в своєму житті на полтавську стежину» [3, с. 17] – переїжджає в місто над Ворсклою і тут стає художнім керівником пісенно-танцювального ансамблю «Полтава» Полтавської обласної філармонії... Звісно, тоді все було просто: переїзд, звикання до нових обставин, колег, артистів. Але бажання працювати на результат, творча наполегливість композитора не тільки наповнювала сенсом його робочі будні, а й укорінювала в духовні глибини донедавна малознаного краю. Митець залучає в ансамбль нових солісток, розширює

репертуар, пише обробки українських пісень... У його діяльності мовби відлунюють слова незабутньої Раїси Кириченко: «Але коли ми розучимося слухати душу, вилиту в пісні, то що виховає нашу совість, що закладе в гени пам'ять роду й народу?..» [2, с. 30] – настільки вона сконденсовано скерована на вивчення української пісні, сповнена бажання достукатися нею до сердець слухачів. Саме тоді з'являються такі композиції знавця народного співу, як «За горою, за крутою», «Їхав козак містом», автентичні постановки й цілі вокально-хореографічні дійства, як-от «Купало», «Коляда», «Їхав козак на війноньку», «Стукалка», «Бойовий гопак», «Отамане, батьку наш...».

Згодом до Павла Олексійовича прийшло справжнє визнання – і в Україні, й за межами нашої Батьківщини. Це красномовно засвідчують хоч би такі факти, як виступ ансамблю «Полтава» 1993 року в Штутгарті (Німеччина), 1996 року на Слов'янському базарі у Вітебську, 1997-го – в Польщі. Участь колективу 1998 року у фестивалі «Світ музики» в Італії, де артисти «тільки виходили на сцену, а вже лунали оплески», а «глядачі після концерту не могли заспокоїтись – темпераментні, екзальтовані, вони прагнули висловити свою вдячність» [1, с. 3]. Тож цілком справедливим розцінили краєни-полтавці державне рішення, оприлюднене,

Лариса і Павло Бакланови в дендропарку м. Полтави (1996)

Павло Бакланов з ансамблем дівчат на сцені Полтавського музичного училища імені М. В. Лисенка

зокрема, в газеті «Зоря Полтавщини» 2 липня 1999 року: «За особистий внесок у розвиток національної культури і мистецтва, вагомі творчі здобутки присвоїти почесне звання «Заслужений артист України» Бакланову Павлу Олексійовичу – художньому керівникові пісенно-танцювального ансамблю «Полтава» обласної державної філармонії» [6, с. 1].

Але в митця був задум створити колектив, який би «виконував українські народні пісні автентично, так, як їх співає народ» [4, с. 145]. Завдяки зустрічній ініціативі Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, зокрема тодішнього ректора вишу професора В. О. Пащенко й декана філологічного факультету доцента Н. В. Хоменко, цим планам Маєстро судилося стати реальністю: 2000 року П. О. Бакланов стає завідувачем фольклорної лабораторії на базі кафедри української літератури ПНПУ й розпочинає роботу з організації аматорського фольклорного ансамблю...

Мало хто знає, але назву колективі «Жива вода» придумала дружина й помічниця митця Лариса Миколаївна Бакланова. Як за-

свідчує історія вітчизняної культури, доволі часто талановитому чоловікові вповні реалізуватися в науковій або художній сфері допомагає його вірна й турботлива «Муза». Так, у Бориса Грінченка справжнім соратником у всіх починаннях ставала дружина Марія Миколаївна; Олесь Гончар зізнавався, що надійніше письменникові, коли в нього є «своя Валя» (так ніжно говорив про дружину Валентину Миколаївну)... Павлові Олексійовичу життя подарувало натхненницю, берегиню Ларису Миколаївну. Об'єднала їхні долі Саратовська консерваторія, де майбутня дружина також навчалася. Спочатку Лариса Миколаївна допомагала чоловікові записувати й обробляти народні пісні, згодом стала – як фахівець у царині фольклору та вокального співу – його надійною опорою в роботі з Омським державним народним хором, пісенно-танцювальним ансамблем «Полтава», фольклорним ансамблем «Жива вода», адже завжди могла слушно порадижити, об'єктивно оцінити, надати суто професійну підтримку. Завдяки спільній праці подружжя Бакланових ансамбль «Жива вода» Полтавського педуніверситету вже 2001 року стає лауреатом Пер-

Фольклорний ансамбль «Жива вода» факультету філології та журналістики ПНПУ імені В. Г. Короленка в університетському музеї народної артистки України, Героїні України Раїси Кириченко

шого фестивалю «Просвіти» в місті Києві, дипломантом фестивалю «Студентська весна» та обласного фестивалю народної творчості; крім того, він бере активну участь у найрізноманітніших мистецьких заходах Полтавщини й усієї країни, а дещо згодом – виходить на міжнародний рівень слави і популярності (лауреат Міжнародного фольклорного фестивалю «Берагіня», Білорусь, 2012 р., та ін.).

Репертуар «Живої води» – надзвичайно багатий, різноплановий, оскільки поєднує в собі й магичні обряди, і самобутні пісні, які є доволі специфічними й синкретичними; кожен «виступ колективу – це таємничий ритуал, що супроводжується магичними піснями, тісно пов'язаними зі світоглядом нашого народу» [5, с. 194]. Твори, що їх виконує ансамбль, записані в основному на Полтавщині. Цікаво, що коли Тамара Парулава побачила вимережену П. О. Баклановим збірку фольклорних розшифровок «Пісні села Веселий Поділ» Семенівського району, то відразу запропонувала йому вступити до Національної спілки композиторів України, що й сталося 2005 року...

Творче подружжя Павла і Лариси Бакланових однозначно знайшло себе в музиці, в народному пісенному мелосі, в натхненній праці з обдарованою молоддю, у служінні культурі, пісні, що за наших складних часів – шлях невиправних романтиків, саможертвних служителів муз і краси, митців-патріотів... Мабуть, і незнищенна вкраїнська пісня пригортала їх обома своїми крильми, духовно живила, затуляючи від прикрощів буденності... Але 3 квітня 2010 року Павло Олексійович пішов у засвіти, лишивши нам «живу воду» музичних скарбів, навіки пов'язавши студентів (філологів і журналістів) із «неповторною українською піснею» [3, с. 17]. Цю втрату відчули всі: викладачі, вихованці вишу, небайдужі до української культури й української пісні люди. Адже митець був знаковою постаттю для нашого краю. Не випадково наказом № 101/р. від 18 листопада 2010 року фольклорному ансамблю «Жива вода» було присвоєно світле й шановане ім'я чесного трудівника й улюбленого наставника – Павла Олексійовича Бакланова. А пісню «Птичка невеличка», яку він записав у Білгородській області та зробив обробку саме для «Живої води», колектив завжди виконує як присвяту своєму колишньому керівникові, духовному «батькові»...

Павло Олексійович Бакланов у Полтавському педуніверситеті та й скрізь на Полтавщині, де мешкають наші «живоводяни», де люди чують виступи створеного ним і вже ушлявленого народного пісенного колективу, поступово стає легендою – світлою й незабутньою. Жур-

ним і сповненим любові віршем до річниці його відходу озвалося серце одного з талановитих виконавців ансамблю, соліста «Живої води» Михайла Кишканя:

*З людських очей несе весняну повінь
Печаль думок, що Ви уже не з нами...
Минає рік, як Вас Господній човен
Поніс у рай небесними річками...*

*Ні, Ваша смерть – коротке інтермецо
Між двох життів... Зізнайтесь мені щиро:
Ви йшли, щоб повернутись в кожне серце
Частинкою свого... Покойтесь з миром...*

*Несказане постукало в гостину,
Збудило пам'ять споминами-снами
Про Вчителя, про Батька, про Людину...
Ми рік без Вас... А втім – ні... рік із Вами...*

(«Пам'яті Павла Олексійовича Бакланова»,
02.04.2011)

Науковець і знаний у Полтаві культурний діяч Г. О. Кудряшов у розмові з нами висловив упевненість, що «неодмінно з'явиться дослідник, який уведе спадщину Павла Бакланова в науковий обіг», скаже ретельне й повновартісне слово «про його внесок у розвиток української фольклористики, про його діяльність як музиканта, педагога», «дослідить феномен як митця». «Павло Бакланов заслужив такої шани, – підкреслює Гліб Олексійович. – Так само, як і заслуговує на меморіальну дошку на приміщенні філармонії».

І справді, та самозреченість, із якою він усякчас брався за творчу працю і якою багатьом людям залишився в пам'яті, близька до подвижництва. Як згадує Лариса Бакланова, на початку своєї професійної діяльності, «коли було більше запалу й ентузіазму», Павло Олексійович «готовий був віддати музиці все! А до її Величності Народної пісні ставився (без перебільшення) як люблячий син до матері, як патріот до Батьківщини». Музика була для нього і фахом, і хобі, полонила всі його думки й переживання. Але митець обов'язково знаходив можливості для читання й вивчення спеціальної літератури, поглиблення знань, через що колеги називали його енциклопедистом... Навіть працюючи в Полтаві водночас із чотирма народними колективами, він не міг дозволити собі хоч десь якогось послаблення: тільки максимальне вкладання енергії й тільки максимальний результат! «Усе, що він у народних колективах робив своєю рукою, – розповідає Лариса Бакланова, – було не просто ремеслом, а являло собою досконалі мистецькі високопрофесійні витвори майстра: чи то особисті композиторські твори, чи аранжування, чи обробки українських народних пісень, вокально-хореографічні композиції,

розшифровки». Цікаве, неординарне бачення художніх рішень, нестандартні підходи до роботи з артистами, вдалий підбір репертуару, а в основі цього – його хист і працьовитість, дали змогу П. О. Бакланову чимало творчих колективів вивести на високий професійний рівень.

А ще – він був безвідмовний, особливо, коли йшлося про юні обдарування. «Праця в музичній сфері, – зауважує Лариса Бакланова, – взагалі для нього була радістю, а робота із творчою молоддю, дітьми, талановитими студентами була не тільки радістю, а й великим щастям! Мені здається, що він прийшов у це життя, щоб, як мудрий педагог, саме навчати,

чого гуртка... Він щиро приростав душею до цієї юні, бачачи в ній продовження себе, своєї творчої справи. Навіть в останній день життя, виснажений хворобою, мовби відчуючи невідворотне, він тишився можливістю спілкування зі своїми вихованцями, «довго (до 22-ї години) співав із хлопцями на репетиції «Живої води», – нібито прощався з ними...» (Л. О. Бакланова).

Воістину, найскладніша людина – проста і безхитрісна; найщасливіша – та, що не бачить краю своєї вічній роботі, але має духовних побратимів, які довершать розпочате, крокуючи вслід, не дадуть погаснути запаленій свічі...

Павло Бакланов з ансамблем «Полтава» на сцені Полтавської обласної філармонії

Незгасною буде і Свіча Пам'яті незабутнього Маестро – Павла Олексійовича Бакланова, який так щедро осяяв нас музикою свого серця.

Література

1. Бакланов П. «Полтава», полтавцями ще не відкрита / П. Бакланов ; розмови вела Л. Віценя // Зоря Полтавщини. – 1998. – 10 листопада. – С. 3.
2. Кириченко Р. П. Я козачка твоя, Україно / Р. П. Кириченко. – Полтава, 2003. – 215 с.
3. Кудряшов Г. Прощайте, маестро! : пам'ятне слово про великого хормейстера, фольклориста, педагога / Г. Кудряшов // Полтавська думка. – 2010. – 15 квітня. – С. 17.
4. Парулава Т. Три знакові постаті Полтави на межі ХХ–ХХІ століть (Раїса Кириченко, Віктор Мірошніченко, Павло Бакланов) / Т. Парулава // Творчість Раїси Кириченко в культурному просторі України на покордонні ХХ–ХХІ століть : до 70-річчя від дня народження Берегині української пісні : зб. наук. пр. – Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2013. – 300 с. : іл.
5. Сологуб Л. Сила Живої води / Л. Сологуб // Рідний край. – 2008. – № 1. – С. 192–195.
6. Указ Президента України : Про присвоєння почесних звань України працівникам культури і мистецтва Полтавської області // Зоря Полтавщини. – 1999. – 2 липня. – С. 1.

Лариса Бакланова з народним фольклорним ансамблем «Жива вода» імені Павла Бакланова після виступу на «Студентській весні – 2012» у Полтавському педуніверситеті. 10.04.2012

передавати свій багатий досвід і неабияке вміння молодому поколінню. Пам'ятаю, як періодично приводили до нього дітей, щоб прослухав і дав цінні поради – за яким напрямом їм далі вокально розвиватися, також допомагав готуватися до конкурсів та фестивалів...» Керівник і хормейстер Павло Бакланов став великим другом, старшим товаришем, побратимом сотням своїх вихованців, із-поміж яких багато сьогодні вчителюють у різних куточках України або ж – завдяки його прикладу і порадам – здобули собі ще один фах: співака, актора, керівника твор-